

ЦРНОГОРАЦ

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 45.

На Петљу у Суботу 2. Децембра (14. Просинца) 1872.

ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. н. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. н.; четврт ф. 1. 75. н. За све друге земље год. ф. 8.; по г. ф. 4.; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 новчића. Дописи, предплата и све наручбине шаљу се уредништву на Петље преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ПАДЕ ЛОЊАЈ.

Досад није и никад невиђени догађаји, која се збише прошлијех дана у угарском сабору, уродиле плодом, којим су морали уродити. Гроф Лоњај, предсједник угарског министарства, пао је.

Паду његовом свако се надао, за то он није никог изненадио. Лоњај одвако је ступио на владу, рвао је вазда тако, да је за себе имао можда добре користи, за Угарску пак привидне. Чернатони казао је о њему у оној знаменитој сједници: Лоњај згрће себи милијоне и звезда палате, а не мари што се држава дави у дугу! Ово је у узбуђености речено, но сви су видели, да ће такав суд изрећи и хладни историк у најмирнијем расположењу. Зна се доста, да је Лоњај за кратко вријеме постао велики милионар, а сами мађарски најзнатнији листови говоре, да Угарска тоне у дугу. У једној сједници финансијског одбора рекао је ту скоро мађ. министар финансије, да ће морати порез повисити и уједно да му треба још и нов зајам од 40 милијона, којег ће употребити само на подмирење досадашњих дугова. Но дуг од ове године износи већ 32 милиона. Како ће се то подмити? Министар финансије каже, да ће уз повисење порезе предузети продају у велико државнијех шума и да ће упочити свако активно потраживање државне благајне.

Нови зајам, повисење порезе! Треба знати, колико је већ данас народ оптерећен многим и великом дацијом у Угарској, да управо тај терет једва сноси, а камо ли да му је могућно и већем се подвргнути, па ће овда свак увидити, како се мађарска влада очајничкијех срестава прихваћа.

Но није само у финансијском, у сваком погледу довело је Лоњајево министарство Угарску у најнеповољнији положај. Спољну политику водило је оно тако, да је Угарска остала изван без и једнога пријатеља. Њено непријатељско настртање на Србију и Румунију није знало за границе, и пошљедица тога је, да је у тијем сусједнијем државицама повјерење у њено пријатељство постало немогућно. Црна Гора била је постојано изложена најжешћијем нападајима срамнијех листова владинијех. И народ црногорски и владоца њеног они су обасинали погрдама. Будући у стању, да их више сажаљевамо, него да их се бојимо, пијесмо им свагда ни одговарали. И само што смо симпатично пратили борбу наше тамошње браће, они искаху, да се забрани нашем листу прслазак у Угарску.

У тежињи за „великом Мађарском“ политика Лоњајева бјеше огрезала у неоспој надутоги, у којој чак и горостасну Русију не поштеда својијем задиривањем. И ако је слава Русија налазила само задовољства у томе бацању мајшвијех Мађара, ипак је то карактеристично за Лоњајево доба. Једини Бизмарк, да неспомињемо њихов рођачки одношај с Турцима, неспомињемо њихов милостиво их је помиловао, но Мађари не бјеху никада у стању, да увиде, да какво опасно средство држи их онај препредени дипломат.

А до чега је довео Лоњај унутрашње стање Угарске? И кад би били највећи непријатељи њени, ми јој неби желели жалосније стање. Кад би потрајало, оно би довело Угарску до коначне пропасти. Тешко да се у којој уставној држави толико неустав о владало. Немађарски народи, који су бројно многи претежнији од Мађара у угарској држави, стално су изложени гоњењу њиховом. Погледајмо шта ради само комесар Мајтоњи са Србима? Ако се хтјело Лоњају имитирати турску владу према њенијем хришћанскијем народима, — боље никако није могао.

И према Хрватској довео је Лоњај Угарску у најзапетији положај. Каква и колика безаконја чинише се у Хрватској по вољи Лоњајевој! И послје свега тога и сада, када је Хрватска своја најумјеренија закључења изнијела, Лоњај опет повраћа на владу већ заборављенога Вакановића, пушта своје плаћене бесомучне листове с ланца, да хрватску народну странку најбешње нападају, и да је свакијем знаком познати, да од поравнања на онијем оснивима нема ништа. А Хрватска не може ни за длаку попустити од својијех изложенијех захтјева, јер ако има разлога, који правдају народне заступнике, што су умјерени били, доста нема ниједнога по коме би народ могао опростити својим заступницима већ и најмању даљу попустљивост.

Но није само немађарскијем народима Лоњај досадно. Јесте истина, док је у Аустро-Угарској њемачко-мађарска хегемонија, народности не могу никада бити задовољне. Што је највише, могле би бити мање незадовољне, него што су данас. Али ево јада, гђе ни сами Мађари нијесу били задовољни са Лоњајем. Баш заковани Мађар, Чернатони, устао је против Лоњаја, јавно, у скупштини, пред цијелијем народом и свијетом. Најмађарскији листови одавна га нападају као човјека, којем је пречи његов цеп него отачбина. И сама Деакова странка, којој је он члан, хтјела га је напуштити, и учинила би то, да јој није ужаснијем насиље при потоњијем изборима осигурамо већину у сабору. И при свему томе, Лоњај би ипак брзо пао и без онога пораза у сабору. То је Деак сам казао. Само се чекала згодна прилика, т. ј. када би деакова странка сама могла провезвести промјену министарства, а без опасности, да би се опозиција могла дочепати владе, или бар да не изгледа пред свијетом, да је она на то опозицијом присиљена. Но Лоњај пије дао својој странци, да дочека ту згодну прилику. Он је пао остипа доцније него што је требало да падне, али свакојако рапије, него што је владајућа странка желела. И за то опозиција може пад Лоњајев сматрати за своју побједу. Побједа је та у толико јаснија, што је Лоњај отступио под срамотом. Он није добио сатисфакцију, коју је искао од сабора. Чернатони је истина изјавио да му је жао, што је повриједно достојанство сабора и молио је сабор да заборави, што се догодило. Али Лоњаја он није молио за опроштење. И сабор је једногласно био задовољан са изјавом Чернатонија.

Не може се тајити, да је честа промјена, у праву државне јакошкодљива за интересе земаљ-

ске. Хрватску, која је баш у преговорима са Угарском, можда је пад Лоњајев непријатно изненадио, јер се послови одлижу. Али ни Хрватска и ни један народ Угарске, ни сами Мађари немају разлога жалити пад Лоњајева министарства. Даљи опстанак његов само би донио замршеније одношаје, невољније стање. Напротив народности, нарочито Срби, морају се баш радовати паду Лоњајевој, јер се оп отворио као непријатељ њихов.

Међутијем ново министарство већ је састављено. Слави је предсједник министарства. Кажу, да је поштеп човјек, сталан карактер. Други му признају то, али говоре, да нема довољно способности за тако важно, тешко мјесто. И за то да ће његово министарство бити привремено. Но било да се Славијево министарство утврди, било да дође друго на његово мјесто, овакојако се ваља надати бољему. Лоњаји је истина оставио своје наслједнику доста дуга на државнијем леђима, народности раздражене и у највећем незадовољству, одношаје с Хрватском забркане, нерасправљене, сусједне државе у оправданом неповјерењу према Угарској, али он му је оставио и доста искуства. Нека наслједник његов презре то једино добро, које му Лоњај оставља, нека се користи његовијем искуством, и он ће брзо увидити, да се силом не може ништа трајно учинити. Нијесу Срби из злобе потсјећали Лоњаја на своју народну пословицу: „Свака сила за времена, а невоља редом иде.“ Ако ново угарско министарство не узмогне или неухтје, као Лоњајево, увидити да само поштепа, правична влада може учврстити Угарску споља и изнутра, онда ће је он изјавио врло брзо довести у много опасније стање, него што је ово, у којем је остави Лоњај.

ПИСМА ИЗ УГАРСКЕ.

(Од једног Србина.)

II.

Помађаривање другијех народа и тијем начином оснажење мађарског племена, да би се могло одржати у трајном животу, то је цијел мађарске унутрашње политике, и како је владавина над Угарском дата њиховијем рукама, то они свом свагом државне власти потпомажу и изводе ту политику, не обзирући се на то, да ли је така политика, ради околности у којима се мађарско племе етнографски налази, заиста у добро схваћеном интересу самог тог племена, да стоји на основи права и да јој је усвијех у напријед тако осигуран, да се може безобзирке изводити. Мађари су толико заслијенили том својом страшћу, да они ни тренутка не помисљају, да су својом политиком самоодржања на тај начин прекорачили обим свога права у томе погледу, и повриједили исто право другијех народа, услед чега морају са овима доћи у сукоб. Она пеће да виде, да су други народи око њих такође људи, да имају дакле и они ту особину бранити своју народност од сваког и свачијег настртаја, који би био управљен против њихове користи. Њихова корист пак захтјева за себе оне исте услове које мађарска за себе; они морају бранити своје право самоодржања, као и сваки други народ, који хоће као такав да опстане и живи на овоме свијету. А то бога ми хоће Срби, Романи, Рушњаци, Словаци у Угарској исто тако као и Мађари, и неможе им нико замјерити, јер је нешто сасвијем природно.

Спољна политика Мађара удешена је тако, да се може сматрати као излив унутарње политике њихове, или као сретство оној цели, коју означавамо да су истаили у својој унутарњој политици, т. ј. она је израз политике помађаривања и тежње за господарењем. Отуда је разумљиво, зашто је спољна политика Мађара управљена против хришћанске државе и народа на балканском полуотоку а у корист и на држање господарства турског у тој страни. Ту је врло прост рачун: Да Мађари потпомогну тежње хришћански народа на том полуотоку, морала би њихова унутарња политика напустити своју досадашњу мету. Они би се морали задовољити са онаком улогом, која им према њиховој бројној и културној снази пристоји. Они би се морали оканути тежње за помађаривањем осталих народа и за господарењем над њима, те ограничити своју снагу на развитак и усавршење своје, без обзира на своју фактичну величину, оставити се тежње за угађањем својој цивилизационој страни, а пријонити за страном цивилизационој културно човјечанске мете. Мјесто да господаре, мора ли би се давати рада.

То би истина према њиховим напорима о живљу мађарског племена, било мало некомотно, зар је лакше господовати него радити, али по моме мишлењу, они би тијем начином много боље ујамчили свој опстанак. Једно што би тако радили могли развити своје душевне особине, што данас и чини праву снагу и води срећу, друго што би услед тога били безбедни од опасности какве, пошто би их чувала њихова околина, којој би се дало, да се и сама, мјесто борбе у којој сад троши своју снагу и сама ода своме разврату и усавршавању, за чим та околина и тежи, и због чега је и принуђена сада водити борбу са Мађарима.

Но Мађари неће да увиде да су својом политиком пошли кривим путем. Они неће да се окану своје досадашње политике и тежње, и природно је услед тога, да им спољна политика мора потпомогати Турску а или против тежње и користи хришћанских народа и држава на балканском полуотоку. То је према њиховој спомињатој унутарњој политици природно с тога: што је јасно, да Мађари не би могли угњетавати немађарске народности у Угарској у том случају, кад би се хришћански народи на истоку ослободили од турског јарма, и подигли тамо самосталан живот у државном облику, каквога би они већ за најпробитачнијег пронашли.

Да кажемо и. пр. да би на балканском полуотоку на развалинама Турске пописао савез словенскије државе, зар би те државе као словенске допустиле, да Мађари помађаривањем тамане сродна им племена у Угарској? Зар би српска држава таког савеза могла допустити, да Мађари лаганом или брзом сирћу уморе Српство у Угарској, да уморе Словаци и Румунаке? Зар би бугарска држава у таквом случају сметала или још можда и од своје стране помагала таку мађарску политику; и зар би исте државе са којима би и Румунија по природи ствари била у савезу, зар би оне могле мирно гледати, да Мађари терају и са Романима у Угарској исту опасну игру? Зар би те државе скупа или појединачно могле тако стати према Мађарима то што данас стоји Турска? На ова питања не треба никаква одговора; она се сама одговарају са: не!

И да хришћанске савезне државе или какве буду, не рекну ни једне ријечи, што није можно замислити, онет Мађари не би смјели тада оваку политику у Угарској водити, каква им је данас, нити би могли све кад би и хтјели, јер би у том случају много јача огорчавајућа снага била у немађарских народа, него што се данас појављује. Поглед на балкански полуоток био би дозвољан да им сву снагу развије. Сасвијем је дакле природно, да из политике помађаривања и тежње за господарењем, мора истацати така спољна политика, која ће вазда бити за тијем, да се данашње стање на балканском полуотоку одржи, јер док Турска гњечи хришћанске народе тамо и у стању је сметати хришћанским државама, дотле нема никога ко би могао на пут стати њиховој унутарњој политици, до само они народи, против којих је наперена; они пак не имајући нигде с поља наслона, не могу се са оноликом снагом томе одупрети, са коликом би могли у том случају, да је исток — слободан.

Осим тога, још је врло велико питање: дад би Мађарима остало толико поља за господарење, колико га сад има, кад би се исток ослободио Турака? Данас, кад је идеја народности постала осењена на којој се државе ства-

рају, кад је та идеја оборила застарелу теорију историје о правама, коју данас ни један народ осим Мађара не признаје, данас то питање није никаква загонетка, и да се одговорити на њега са доста великом сигурношћу. Ми држимо да се и сами Мађари не сумњају у то: да би и. пр. у том случају интегритет крвнe стеванове искусио, шта то значи: крвноти. Ердељ и по свој прилици и један дво Баната искусио би судбу Еласаса и Лотарингије у корист романске државне заједнице, а са другим дјеловима морали би Мађари са свим равноправно подјелити „господство“, ако би хтјели остало задржати као Угарску. Цима би остало да задовоље своју тежњу за господовањем — на самим собом.

Ни од политике помађаривања и тим начином увећавања и оснажења свог племена, ни од господовања мађарског племена не би могло бити питања у том случају, да се обори Турска. Мађари дакле морају помагати и подржавати Турску и овој помагати гњечити хришћанске народе на балканском полуотоку и подметати у свакој прилици погу хришћанским државама тамо, што су вазда и чинили, како смо се на жалост могли толико пута увјерати. Није извез Мијаило погинуо а да је спољну политику Мађара извешадила његова смрт!

Но осим тога, што тако спољна политика Мађара осигурава им господовање у Угарској, које они још и материјално уму на своју корист употребити, како видимо из поступања њиховог према крајшким шумама у троједној краљевини, она (т. ј. та спољна политика) гоји у њима наду да ће њеном помоћу моћи не само одржати своје господство над данашњом просторијом, него да ће му моћи још већма границе раширити. Мађари се већ сад, са свим озбиљно сматрају као природни и правни напљедници Турске. Природни, ради азијатског порекла и ако пису крвни род с Турцима; правни пак на основу историјског, па коме им и државна зграда почива, на „виртуалном праву“ на Босву и друге земље. Ову мисао они не напуштају, него је у своме народу подрађују свим могућим начином, како се могло видети међу осталим и из заклетве краљеве приликом крупсања, у којој су уплетена имена и тијех земаља, и из тога, што су грбови и барјази истијех земаља парадирани, у знак, да подидају угарској крви!

У плану дакле њихове данашње спољне политике лежи и та мисао: да помажући Турску, помогну овој сатрти и строжити снагу хришћанских народа на балканском полуотоку осим поменутијех узроча, и тога ради, да се они не би могли одупрети мађарској павали, кад ова пође по смрти Турске, да по „своје праву“ (!) заузме наслеђе над земаљама, које Мађари сматрају као „имовину“ Турске. И та дакле мисао, жеља за раширењем свога господства поткрепљава их да свом свагом одрже своју спољну политику, у садањем њеном правцу. Отуда се може разјаснити зашто они Турску из петњијех жила потпомажу и што дуже у животу одржати желе. Рачун је са њиховог гледишта чист: што дуже Турска буде у животу постојала, то њима дуже времена остаје да се политиком помађаривања изнутра оснаже увећају и утврде, а у толико ће хришћански народи на балканском полуотоку већма слабити, и тако ће лакше бити исте подврћи мађарском господству. Овај је рачун, како рекосмо, са њиховог гледишта чист, ал дао Бог није вјеран; они га праве без прџмара, и онако ће им и загорчати кад дође томе вријеме, ако се што прије не опамете.

И онет ми ваља споменути, да не говорим ја онако од ока, и тек за то, да би за производне закључке, постављао исто такве претпоставке. Не. Ја ређам и разлажем овђе само мисли и тежње Мађара онако, како се појављују у њиховијем органима. Шта значи, друго политика њихова, коју сад Авдрашија управља, него што сам мало час изложио? За што би оп иначе усилвао се да Турску одржи? Мађари не могу имати ни каква друга интереса у опстанку Турске до онога, који лежи у вложенијем намјерама њиховијем. Да они не гоје у себи споменуте тежње: да помађарују друге народе у Угарској и да рашире своје господство и на исток, они би за цијело удешавали и своју спољну политику у корист хришћанских народа на истоку, а против опстанка Турске. За то би имали основа и у самој цијели човјечанства и у интересу хришћанства и пајзад у својој прошлости, која је така, да би их с правом могла постићи против Турске. Сто не десет и

шест година стењала је Угарска у турском јарму, те би и тога ради било оправдано непријатељство њихово према Турцима.

Ово би управо била природна политика њиховог стања и положаја, да су они толико трезвени и разборити, те да знају оцјенити свој положај безпристрасно. Као мали народ који тек ваља да уђе у вагаш културног живота, без наслона на сродно племе ма на коју страну, опкољени словенском живљем са свију страна, ваљало им је истаћи заставу потпуне равноправности и слободе, и ову узети за основу свог опстанка и излазну тачку и правац свога развјатка. Тијем би стекли у својој околици савезнике и у њима бедем, који би их од сваке могуће буре заклоњив. У томе заклоњу, они би се могли културно и у цијели човјечанства развити и усавршивати, а тим би боље и за дуже осигурали свој опстанак, него што и сами могу мислити, да ће се садањом политиком својом моћи одржати. Онако би били заклоњени за вјекове, овако их једна бура, прва која нађе, може, и по моме мишлењу, и мора уништити.

Мени Мађари тако долазе, као човјек, који има лијепо имање, са којег може лијепо и угодно живити, али се он с тијем незадовољава, него иде на бурзу, ту игра цијелијем имањем све дотле, док пајзад не изгуби све. Кајање што сва такве објести долази, ускорава само мучну смрт.

СЛОВЕНСТВО И ЊЕМСТВО.

I.

Једва има двадесет или тридесет година, како се почела истичати противност међу словенским и романо-ђерманским племеном, и сада је већ та противност докочана ушљед догађаја, који су један за другим следовали. Словенски свијет показва се у повјеје доба у таквом положају према одважно напредујућему ђерманizmu, у каквом се није налазио ни за времена Карла великога. Човјека, који мотри грозне догађаје прошлијех година, мора да обузму озбиљне мисли. Питање имали или нема опстанка Словенству, као самосталном племени међу повјеснијем народима неће се више ријешити животијем и културној појавима ни дуготрајном борбом о племенским разликама, већ једино страшијем политичкијем поразима. Ђерманство стаде с мачем у руци на праг словенског свијета приправно да прогута његове растргнуте дијелове, ако и не ватром и жељезом, а оно енергичнијем притиском своје високо развите културе и окријењеног државног живота. Поњемчење словенских земаља политично зависнијех од новог њемачког царства, може се држати већ свршенијем чиним. Хоћели многомилијуну њемачку мору прогутати западно словенство, то је прускијех политичарима само питање времена, али Русији биће врло мучан избор, који положај да заузме према тијем већ свршенијем или скорпјем догађајима.

Русија не може равнодушно гледати како све већи мах узима уништивање словенске народности. Тежња народности за племенском индивидуалношћу, борба племена за превагу па за свој опстанак — пријети, да ће постати осењеном будућег развјатка свијета, те освојити за се будуће вијекове. У тијем тежњама у тој борби, у којој ће требати можда развити сву снагу, све силе, показује се Словенство јединијем и наравнијем савезником Русије. Може лако бити, да ће нас борба са ђерманизмом, привести околиности до зближења са романскијем свијетом, који је жедан освете. Но и то зближење биће само за вријеме, биће савез двију туђијех сила, које се у часу опасности сложише против заједничког непријатеља; у истињи биће романски свијет увијек туђин Словенству, исто као ђермански. Наравне праве савезнике пега Русија тражи једино у западнијем и јужнијем Словенима. Истина је, да су се они присиљени догађајима досад туђили од Русије, но пред силним и напредујућим ђерманизмом они ће се морати сами међу собом сјединити па ступити у савез с Русијом. Ђерманизам пријети западном Словенству много више него Русији. Русија може још нево вријеме очекивати, док на њу дође ред у свијетској борби племена, но западнијем Словенима стоји већ данас непријатељ на прагу, па они и осјећају његову гвоздену руку. Но за то, да може наравни савезник Русије у одлучном часу скочити па поприште борбе са свјежпјем, неетрошевијем силама, дуашице позорпјем оком пратити пријетећу погибељ, па не смијемо допустити, да непријатељ једну чест Словенства са другим прогута и уништи.

У тијем околностима вала да идеја обрјене Словенства против романо-ђерманизму и за јединство словенских интереса, игра своју одлучну и животну улогу. Хоће ли нећеш мора да ступи на позориште пропаганда словенског савеза — не офензивнога, како га држи себична политика немачко-мађарских повинара, него дефензивнога и изазвапога потребом самоодржања и вјером у племенску самосталност словенских племена. Питање то неће се врћети око прсперке о гвиљежу и трулежу запада, око одрицања западно-европске културе и цивилизације, већ ће имати практичну задаћу — уздржање сама себе. Не одбацити европску културу, него се што прије наоружати њезинијем оружјем против пријетњи и нападају — у томе ће се састојати у будуће права потреба Словенства.

Јевропски живот већ се одавно тако уредно да у борби народа морална снага пружа необориву превагу над физичним превмућством. Народи непобјеђују мноштвом војника, ни преимћством војене силе, него својом моралном снагом, јединством свога строја, високијем ступњем цивилизације. Немачки повинари не таје увјерења, да ће, дође ли до рата с Русијом, Њемци одржати побједу само с тога, што руски војници нијесу тако образовани као немачки.

Сближење словенских племена ушњед пошљедних догађаја пријека је потреба, те ће само тијем сами себе заштити. Но то се зближење може постигнути једино напретком руске цивилизације, јер ће само тијем нестати антипатије западних Словена против руском живљу, те ће Чеси и други словенски народи пожелити тијесни савез с Русијом. Буде ли то, онда ће се словенска идеја, некад помоћница обскурантизма и реакције, сложити са напретком, са све то даљим раширењем благостања и цивилизације.

II.

Рекосмо, да ће се због силне Њемачке и њезинијех ратнијех памјера морати мисао о политичком савезу Словена све више развијати на најпослије и оживотворити.

Велка публика мјеша још жаливоже идеју о политичком сједињењу Словена, изазваном садавијем положајем ствари у Јевропи, са славенофиљством, које се почело развијати четрдесетих година у средњој Русији.

Славенофиљство, које је узело да проучи основе рускога живота и рускога народнога духа и затијем уредило своје науке у посебни састав, погрјешити управо овдје, гдје се најјачим држало, т. ј. не упозна свога народа.

Неповољајући историјски развитак руског народа, није разпознало ни у нашој прошлости ни у нашој садашњости древне народне темеље смјештене са туђијем уливима — татарским и бизантским.

Према је чудно казати то о људима, који су посветили сав свој живот и све своје силе проучењу руске прошлости и народности, ипак нема сумње, да је гледиште, са којег су ти људи мотрили прошлу и садању Русију, било кроз криво, и у толико кривље, што су с њега пошлн тако звани западници, зазирући од руске стране.

Гледајући какав се сада дубоки јаз развио међу државнијем и народнијем животом, жалећи што је Петар својијем реформама и подигнућем тако зване петербурске периде руске пошљести, оскатио народни живот — узеше славенофили у прошлости тражити древни руски идејал. Но отуда и проишле она кобна погрјешка, која је на све науке славенофила ударила жиг мртвила и приближила га идејама, које заслужиле антипатију младежи и свијех жудећије за реформом руског друштва.

Славенофили понав тражити древно руски идеал не пађоше га у најстаријем добу чисто руском и слободном од свега туђег уливања, у доба предтатарско, него у московској држави, у великом царском вману Х II. вијека. Древна Русија, са својим сјајним и слободним развитком, није пробудила позорност славенофила. Све своје симпатије обратиле московској држави 16. и 17. вијека, сметнув за чудо сума, да је та држава била само па по руска, да се развила и створила под кобним уливом татарске ордје и Бизантинца. Славенофили приоуше највећом љубављу и ревности уз уредбе, карактеришуће ту епоху рускога развитка, заборавив, да су нам те уредбе спола унијели, да су се оне развијале под туђим уливом, те не само да нијесу биле излив древне, често руске Русије, већ су јој се уприво у својијем главнијем цртама противиле.

Понав за тијем идејалом, узеше Славенофили, јер их па то оиљаху пошљедице њихова Аслага, под своју заштату онакве појаве до

петровске дсбе, које нијесу биле баш ничим оправдане, па их и мрзаше свеже и здраво мислеће руско опћинство. То уприво нијед славенофилијских наука и даде њиховијем противницима повода, да их успореде са присталицама тада господујуће реакције. У многијем имену славенофила назираше свијет својима обскуранта и савезника онога правца, од којег је образовано обћинство морало зазирати.

Славенофили, понав једном до крајности, помогаху се више уставити на томе путу. Успише за идејале московске државе, доведе их парано до тога, да су забацијућу Петрове реформе, ставили свој идеал у опрјексу са идеалом западне Јевропе. Том приликом се и појавила она знаменита ријеч о гвиљежу запада, ријеч, којој није образованија Русија никако вјеровала, и која је прије свега допринела паду славенофиљства, као посебне науке.

Кримски рат и настале иза њега велике реформе обориле славенофиљство. Крећући се једино на пољу негације, не могаху славенофили на поирниште онијех важнијех питања, с којима се искључиво бавила и влада и опћинство. Наука им пропаде у крајностима и апсурдима.

О бившем том славенофиљству не може бити у садашњој Русији озбиљна говора, по посве друкчије стоји ствар, кад је ријеч о политичком јединству Словена. Презирати и заматати то јединство, значило би презирати и заматати интересе Русије. („Руски мир.“)

ДО ПИСИ.

— II. — ВИШЕ ПЕШТЕ, 12. Новембра. — Угарски сабор беше ове недеље сведок грдне покварености, која је окупила владајуће кругове у овој земљи. Саборске седнице од 6 и 10 ов. мес. остаће јединствене у повесници свију сабора, што их има и што их до сад беше у овом пространом свету, јер се ту показало, како се и у претставничком систему владе, у државу може у вући деморализација која убија у корену сваки покушај напредовању једне земље, исто како је то могуће и у апсолутном владавинском систему, где влада самовољно један човек. Људи су дакле који државе унапређују или уназађују, који народну масу подижу културном вишем ступњу или их погискују назад, а систем политички ту је само форма, те се при избору истога бира паравно она, која је савршенија и која већма одговара циљу.

Са овим да богме не мислим рећи да је систем апсолутизма бољи од овога претставничког, јер би рекао пешто што није истина, али се овде показало, да и претставнички систем није сам по себи велика срећа ако неваљају људи, који га носе и извршују.

Ево вам у кратко догађаја са угарског сабора од 6 и 10. ов. мес. па судите по њему стање ове државе.

У седници саборској од 6. о. м. одговори министар правде на једну интерпелацију заступника Чернатоније. Овај је питао: зашто је министар допустио да један члан другостепеног суда ради своје званичне послове на Њемачком језику, кад закон одређује, да се мора радити на Мађарском. Министар се изговарао, да су навредне околности у којима је тај судија намештен ма да позна мађарског језика и да није ту погажен закон, јер је тај судија прекобројан. и т. д. Чернатони се не задовољи с тим одговором, него почне пребацити влади, да је проиграла услове свог оистанка, пошто је напустила искључиво неговање Мађарства, и да то потврди што је рекао, почне ређати много мане ове владе, те доста јасно и разговјетно пребади, да се министри својим положајем користе, како би се обогатили. Министри гуцују и издају једну папату за другом, купују један спахилук за другим, а народ пропаде на све стране и држава се уваљује у све већи дуг — рече Чернатони. Председник сабора позва Чернатонију да објасни како разуме те своје речи, а овај устаде, те у разјаснењу своје рече; да је опште миене целе земље, да министри не рукују савестно државним интересима, и да је на њима сумња, да се богате на штету земље. То је толико било као да им је рекао да су — допови.

Да је Чернатонија погодво у праву жицу, то се одма показало, јер устаде министар председник гроф Лоњаји, да одбија таку сумњу од владе — а нарочито од себе, јер се њега највише тичала — по у место да докаже да је сумња неоснована, он осу од своје стране читав говор сумњачења па Чернатонију, и заврши с

тим, да он — презире таквог човека какав је Чернатонија.

За цело време подигла се била у саборници така граја и метеж, да је председник морао седницу закључити.

Није се ваља ни у једном сабору на свету догодво такв случај, да заступници народа јавно, пред лицем целе земље, ударе влади на чело жиг — крађе, доповука. То је овде учињено. Влада жигосана таким жигом, не би могла ни трепутка дуже остати на своме месту. Други би људи одмах у том тренутку дали оставку.

Но Лоњаји није тако учинио. Он место да даде оставку, сазове министарски савет у коме се закључи: да влада иште потпуног удовлетворења, од сабора. Тај се закључак јави већни саборској, деаковој странци, и Лоњаји изјави у клубу те странке, да су министри у тој ствари солидарни, т. ј. да ће сви отступити од министарства, ако се Лоњају неда по тпун о удовлетворење.

Јасно је да је Лоњаји с тим хтео приморати деакову странку, да својом већином у сабору помогне Лоњају и овога пута, као што је увек до сад чинила. Лоњајеви присни приврженици и они, који су нечистам пословима чврсто уз њега прикопчапи предлагано у клубу деакове странке: да у идућој седници даду Чернатонију увор: други хтедохе, да већина изрази своје поверење Лоњају и целој влади, трећи пак и то најватренији, да даду Чернатонију изгонити из саборнице помоћу саборског кустоса, (чувара) и то са сабљом у руди! Но на велику жалост свију ти креатура Лоњајеви, не пристадохе па то одличнији и важнији чланови деакове странке, а ни поглавица им, Деак, него истагоше предлог: да се сабор постара пропаћи начин, како ће се у будуће част сабора сачувати, а да ју нико не може повредити. О „чести“ Лоњајевој и целог министарства, ни спомена не беше, дакле ни о „потпуном удовлетворењу“ што га је Лоњаји „солидарно“ са својим друговима захтевао.

У седници од 10. о. м. занста изнесе деакова странка споменути предлог, и сабор га у своји. У предлогу нема ништа што би дало „удовлетворења“ влади па Лоњаји ипак не одступи, ма да је тражио „потпуно удовлетворење.“

На супрот томе предлогу деакове странке, истакне Шимоњи (члап крајње левице па сабору) други предлог, који ни мање ни више не захтева, него: да сабор одреди један одбор од шест лица, који ће прегледати и испитати све што се односи на руковање са државним добрима и интересима (и ту је паређао ове чиме се бади смуња да су влади окаљане руке нечистим спекулацијама, као: откуп пештапске Ђурије, грађење пеки железнице — и јавни државни зграда, давање под закуп државни добра, подизање државни зајмова и т. д. и т. д.) — од времена од кад влада у Угарској постоји. Другим речма: Шимоњијев предлог значи: да сабор учини истрагу, којој би последица морала бити, да се министарство стави под суд, паравно, ако би се осведочило, да су занста злоупотређени интереси земаљски у корист обогативања министра.

Бећег грома није могло бити за Лоњаја, па кад за тај предлог устаде, уз опозицију, и повелик део саме владине странке, баш толики, колико је требало, да се створи већина за тај Шимоњијев предлог, дакле: да га сабор усвоји! Међу оним члановима деакове, владине странке, који гласаше за шимоњијев предлог, беху и барон Шењеји, за ког се мисли да ће доћи па владу после Лоњаја, ма овај кад пао; даће Балт. Хорват, бивши министар правде, и — да гром баш Лоњаја згоди што већма, — и министри: Трефор и Тот, његови садањи другови!

Да Лоњаји има више осјетљивости, морао би усљед тога отступити, јер му је тим начином сабор изразио своје потпуно неповерење, па и сами његови другови, министри. Бар ни једно министарство не би ту срамоту отрпяти могло. Али Лоњаји, поред свега што у место захтеваног „потпуног удовлетворења“ доби дручи жешћи шамар, ипак не положи своје оставке, и то вам даје повода веровати, да је све оно истина, што се о Лоњајевијем нечистијем пословима говори. Он је у времену од пет година дана од како је министар, стекао (?) грдно благо. До год. 1867. био је задужен, а данас се вели: да има имање у вредности од два пајест милијона форината, неки пак веле и — више! Толики пак повап, поред носла кога мора имати као министар, није могуће поште-

ним трудом стећи у тако краткој времену. Уз то још и иначе има трагова, да је то тедино било на штету државних интереса.

Према томе јасно је, да мора бити довољно доказа, који би Лоњаја могли на суд повући, чим буде пустио из руку власт која га сад од тога заклања; но је за то и не пушта. Тим се може разјаснити, за што он поред све, тако гдне моралне погарије своје, не оставља министарску столицу. Он не живи за част и поштење но за новац, за милијоне, и за то и жртвује ону, да спасе ово последње.

У сједници саборској од 11. о. месеца покушано је, да се даде други правац, тој целој ствари. Кад је споменути Шимоњијев предлог изнесен на претрес, већина га одбаци. Дотле су се прикупили са свију страна чланови дејакве странке, те видећи, да ће се многоме и од њих сминути ако се поведе истрага, на што смера тај предлог, те како рекосмо одбаци га. Лоњаји пак, да би колико толико снасао из погарије, предложи сам: да сабор даде разгледати све државне рачуне, што већина саборска и усвоји.

Но ваља знати да је гдна разлика између та два предлога. Шимоњија у свом предлогу ставља таки начин, каквим се може истина сазнати, јер он предлаже одбор од обадве саборске странке, од владе и од опозиционарске, даље да тај одбор ради јавно, и да по свршетку свог посла, поднесе сабору све списе, које је у тој ствари водио: записнике и стенографске извештаје. Лоњајев пак предлог иде на то, да се само објави учини, јер он предлаже: да стални финансијски одбор саборски, (састављен из сами дејковаца) развија рачуне (а не и дјела) и да поднесе сабору своје мишљење (а не и све списе). По томе дакле видимо, да ће Лоњаји ипак боље проћи, него што заслужује, пошто је тај стални финансијски одбор за цело подвези тако мисао: да је све у свом реду. Он ће то учинити за цело: једно за то, што су чланови дејакве странке улетени и интересовани у томе, да Лоњаји чист изгледа, те ће претставити ствар онако како није, противно истини — а друго баш и кад би хтео тај одбор истину изнети на среду, неби му било лако могуће до истине доћи, кад на основу предлога Лоњајевог, не може завршити у дубљину, на дно манипулације Лоњајеве, него се мора држати сами рачуна. Рачуни сами посеби за цело су без мане: Лоњаји је вештац у томе, да цифрама претстави неко постојеће стање у сасвим другом виду.

Али избавио се Лоњаји од даљих посљедица или не, не избави више и свог министарског места. Он је морално пао и опште је мишљење, да ће за коју недељу дана отступити. Што га још сад подржава дејаква странка, чини само за то, да се не може рећи, е је опозиција оборила министарство, него хоће да изгледа, да ће влада пасти онда, кад дејаква странка хоће. Сад је дакле Лоњају остало толико времена само, да спреми свој пртљаг. Међу тим, то затутиване дејакве странке гола је трчкарије после онога, како се држала у седници саборској од 10. ов. месеца, и саму њу срамоти а не помаже своме аукторату.

Тако дакле прва уставна влада угарска мораде пасти срамно, услед нечистоће елемената из којих је састављена, и оних, на које се ослања.

Европа ће леп појам добити о људима, који данас претстављају и у својим рукама држе моћ угарске државе.

И ти кругови још се усуђују спевати о некој вечности трајања оваке Угарске, и захтевати за се и своју политику поштовања и симпатија!

(Лоњај није тако рђав човек, као што га прта наш г. дописник, јер је он ето већ отпустио. Но ми ипак пуштамо овај допис, јер ће читаоци у њему наћи слику потпуно пошљедњијих знаменитијих догађаја у Пешти. У.)

СКАДАР, 29. Новембра. — Изгледу су, да ће Арбанија скорим опет бити извор важнијих вјести. Кад се оно прошле године догоди онај сукоб под Скадром, све стране новине почеше о њему писати. То је знак да се Арбанији повлања у свијету велика нажда, коју и засужује. Арбанас није још никада био потчињен Турској, као што је раја у другјем земљама турскијем. Он је свагда живио слободно и јуначки. Но у пошљедње вријеме, као да је Турска дошла на ту мисао да и Арбанасе учини рајом. Она је то чешће већ покушавала но никада с потпунијем

успјехом. Лани дође и до врви између њелијех војника и Миридита. Ствар је тада некако легла, само што је народ постао огорченији и опрезнији. Али ни влада није одустала од своје намјере. Она непрестаје радити да уведе све Арбанасе у војску.

Сада се на вргла на силне јунаке Крајињане. Ево ћу вам испричати, шта се у томе догодило проклијех дана.

Наш паша, ваља да с тијем зада страх Крајињанима и да их присили, да приме царску пушку, наредио је, да се вако год ухвате главари од Крајине. Но пошто му то неспаде за руком, он заповиједи да се ухвате они Крајињани, који дођу у Скадар на пазар. И тако неколицину ухватише и уапсише. Наравно, да је то Крајињане јако озлоједило. Међутијем пошље паша једнога бимбашу са неколико момака у Крајину, да позове главаре на договор у Скадар, а у ствари, као да их све похапси, како би онда лакше народ сломили. Но барјактар од све Крајине у кога је бимбаша дошао, бјеше мудар, те одговори бимбашу, да ће он сада све главаре окупити, а међутијем нареди, да се Крајињани окупе и кад дође њих једно 200 људи наоружани, они ухватише бимбашу са његовијем момцима, узеше им оружје те их затворише у једну кошубу. То учинише због тога, што је паша затворио оне Крајињане у Скадру и док он оне непусти, веће ни они бимбашу. Шта више барјактар је запријетио, да њему ни момцима његовијем не смије ништо дати ни јести ни пити без пара, јер се и они Крајињани у Скадарској тамици о свом трошку издржавају.

Кад је то чуо паша у Скадру, одмах је вренуо на Крајину су два табора низама и токовима кренуо је неколико бродова језером. То вам је било у прошли четвртак. Чујемо, да је паша позивао Крајињане, да пуне бимбашу и да приме царске пушке. Но они неће ни да га чују и готови су да се побију с његовом војском.

Ето за то вам рекох, да можете одавде брзо важнијех вјести чути. Ја нећу пропустити, да вам јавим што се догоди.

ЦЕТИЊЕ, 2. Децембра. — Њ. Св. кнез Никола I. вратио се у потпуном здрављу у прошли Уторак са свијема г. г. Сенаторима и осталом својом пратњом из Брда на Цетиње.

— Јуче је дошао и преосвештени митрополит г. Иларион са цетињскијем протом г. Капичићем.

— Од неколико дана имамо врло злочесто вријеме — силни вјетар са непрестаном кишом.

Н О В О С Т И

— Предсједник угарског министарства, гроф Лоњај са свијема министрима дао је оставку. Састављено је ново министарство: Слави министар-предсједник, гувернер ријечки гроф Зичи министар трговине, државни тајник Холан, министар домобранства. Остали министри Лоњајеви остају и даље.

— Мађарска влада, ухватила је архимадрита Пелагића у Сријему, одавде је под стражом доведен у Нови Сад, а из Новог Сада опет под стражом отпућен је преко Брода у Сарајево. Из Сарајева ће га турска влада по свој прилици опет у Азију! Нечудимо се охолјем Мађарима, што су заборавили оно вријеме, кад су као бјегунци, тражили заштите у странијем земљама, али се чудимо Пелагићу, што је, спасив се једном турскога ropства, тражио слободна станка у — Мађарској!

— У Францеској се опет распалише страначке страсти као ивада. Монархична странка, која има још већину у скупштини, јуриши на Тјера са намјером или да га одвоји од републиканаца, или да га оставку. Међутијем изгледа су, да ће Тјер одржати побједу. Са свију страна Францеске долазе му неизбројене изјаве повјерења. Јасан знањ, да народ хоће републику.

— И хрватској регниколарној депутацији долазе из све Хрватске и Славоније адресе повјерења. Мађарска влада зна, али пека и опет види да за народнијем заступницима стоји сав народ. Не ће ли ни сад изравнања, онда съетствено хоће борбу с њиме. А ту нева се пенала усидежу.

— „Политики“ јављају из Букарешта, да Жидови хоће да се селе из Румуније. Шестдесет породица већ се спремило да путује у Америку.

— Најновије вјести из Цариграда увјеравају, да ће Махмуд паша брзо опет бити постављен великијем везиром.

Р А З Л И Ч Н О С Т И.

(Поводње у Францеској.) По извештајима из Париза набујала је Сена дне 12 врло високо, а по поћи се јоште дигла за неколике стопе. Цијела околица око Париза залита је. У Паризу сва су пристаништа у води. Последња два дана левало је без престанка; Сена је набрекла, јер су притоци њезици набујали. О знаменитијој којој несрећи нечује се ништа, осим што се неколико мањих бродовах и чамацах потопило.

(Ваљан предлог.) По законима сјевероамерикапске државе Охне може жена тужити крчмара, да јој накнади сав квар, ако јој крчмар супругу даде преврше пити, или, ако је друг проглашен пјанцем, ако му само кап даде. Лист „Албани Евенинг Јоурнал“ јави ових дана, да је некаква жена упирућ се на овај закон у један мах тужила шест крчмара и од свакога запскала по 10.000 дал. одштете. Исти лист паче препоручује и тражбину те жене, те доказује да је посве праведно, да јој се накнади за штету и за жалост, коју мораде због лакмних крчмара претрпити. „Како би било“, питају на то друге неке новине, „да се и китничаркама и трговцима робе за жене, законом нареди, да јамче за сву штету и за сву жалост, коју нанесу толиким и толиким супрузима?“

(Паопако тужила.) У Кијеву ријешно мировни суд баш чудновату неку парницу. Некаква крчмарица обтужила једнога посленика, да јој је остао дужан шест рубаља и пол за ракију. Намјесто да мировни суд помогне тужитељки, узе ју за криву, да је завађала човјека на пијанство, дајућ му ракије на вјеру, те ју осуди на глобу у новцу. (Ни у Енглеској неможе се крчмар притужити пред судом за дуг на пиво или на ракију.)

(Неби ли била божја казан.) Кад је дне 14. о. м. у Капо ди Монте краљ Виктор Емануел сједио за ручком удри гром у собу тач оне, гдје је ручао. Неби ли се с које стране сад дигла хајка, кад се на Виктор Емануела све већма намиче божја казан.

О Г Л А С.

Досадања кафана на мору у шеталишту саовим је из нова уређена и украшена; сувише је уз исту отворен врло удобан гостињак, у којем се у свако доба може добити најбољијех јела и пића са уљудном и брзом послугом и цијеном умјереном.

Препоручујем се уопште поштованој публици, нарочито г. г. официрма војничке посаде и путницима.

У Котору, 23. Новембра 1872.

(6—2)

Лазар Јовановић.

ТАЈНЕ БОЛЕСТИ И ИМПОТЕНЦИЈУ (Ослабљену мушку снагу).

лијечи темељно и јамчи за сјајни и трајни успјех

ДР. МОРИЦ ХАНДЛЕР,

доктор медицине и хирургије, магистар бабичлука и очнијех болести.

Ординира сваки дан: од 11 с. до 1 с. прије подне и од 3 до 5 сат. по подне. Станује у Пешти, Leopoldstadt, Palatinsgasse N.о 13, 1 stock N.о 14.

На писма с приложеном наградом одговара одмах.

На захтјевање прима бошике и у посебнијем часовима.

(20—2)